

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha

Herausgeber: Societad Retorumantscha

Band: 23 (1909)

Artikel: Güdisch federal Andrea Bezzola : 19 Avrigl 1840 - 10 Schner 1897

Autor: [s.n.]

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-187519>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

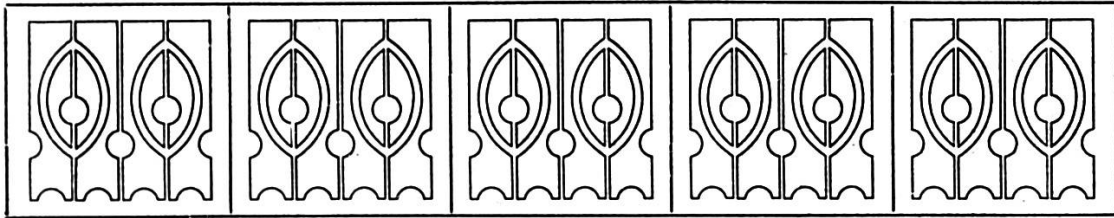
L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 15.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>



Güdisch federal Andrea Bezzola

nat 19 Avrigl 1840, † di 10 Schner 1897.

Inua ch'homens da nom e merit per nossa bella e sonora lingua ladina vegnan in breve skizzats, non das-cha mancar neir güdisch federal Andrea Bezzola. Perque ans avains agià müravgliats, cha sias ovras non han chattà neir la plü modesta plazzetta in üna Chrestomatia del deschnouvavel secul. Ed amo plü surprais eschans restats, ch'ingün ami e contemporan del grand defunt non s'ha riscà avant uossa alla grata incumbensa d'elavorar üna plü o main extaisa biografia ed üna cuorta contemplaziun da tantas bellas ovras da quaist ceber Engiadinais. El avess pel vaira merità d'esser descrit da meldra penna! Ma forse ais güst nossa modesta tentativa, chi sdaisda ils spierts e metta qualche fruttifera discussiun da sias ideas in movimaint. Allora avains eir nus consegui nos scopo. Hoz clama agià quaist nos pietus giavüsch ad üna s-chüsa, scha'ns avains avvicinats al viver e pensar e resentir d'ün grand, perche ün tal eira nos stimà compatriot nels ögls da tuots quels, chi l'han udi e cognoschü e let ed inolet. — Ah, id ais güst in nos temp, chi tschercha da trar tuot sün ün last, üna veritabla manna, da's podair tratgnair ün momaint in compagnia d'ün chi resta dret ot elevà sur üna tant derasada mediocrità. D'üna tala compagnia as profitta. Sun pür ils grands a tuott'ura ün solai per lur vicinanza, dal qual sortan aureos razz d'üna seraina algrezcha, d'üna rara forza, ed ün character sco l'or usche pür. —

Da tals sentimaints animats ans fains vi a nossa incumbensa, na sainza ün resenti ingrazchamaint a quels varquants, chi'ns han impromiss e dat eir alchüna assistenza pro nossa interpretaisa. Nus meditain il prüm il scolar e stüdent, per scoprìr quà agià la clamaschun pro'l ventur politiker e patriot. L'ideal poet allura ans dess preparar sün üna fossa incorunada!

I. Il scolar e stüdent.

Andrea Bezzola ais nat als 19 Avrigl del an 1840 a Zernez sco primogenit figl da Ml. Domeng Bezzola e Dna. Maria nata Gilly. Ils trais factuors, chi ispiran ogni vita umana, cioè: genituors, chasa paterna e lö natal han influenzà eir seis indol e character.

Da seis bap das-chess avair ertà l'infant qualchosa da quel spiert cler e prompt a survaira subit qualunque situaziun; da sia mamma m'incliness a dedüer sia avaina poetica e sia intera ideala disposiziun. Dal rest ais quella morta, cha Bezzola dombraiva appaina ot ans. Alla fantschella, chi eira pel seguit destinada as partir nels dovairs da mamma, ha quaist plü vegl dels fradgliunzs adüna muossà üna ideala attenenza e la concess fin a seis decess ün ospitaivel tet.

Eir la chasa destinada a dvantar a Bezzola sia otra chasa paterna, podess avair gnü üna influenza sül posteriur svilup del benemerit hom da stadi. Nella tuor Planta-Wildenberg a Zernez ha el passantà quels ans da sia infanzia, inua cha chosas ed inscunters ed appariziuns exteriuras han sün l'uman la plü granda influenza. E quaista tuor eira ün lö vairamaing istoric! In sias salas gniva nel medio evo trat sentenza in causas civilas. Giò nels cortils as fermaivan al spuntar della nouv' era las banderas da Suot- e Sur-Munt Fallun avant co ir suot la guida da democratics predichants — Bonaventura Toutsch eira ün bun Zernezzer — a Coira e Tusan ed utro a — „far güstia“. — Sovenz sarà stat in quaists locals ün dret viv il disput d'üna superbia veglia aristocrazia con üna giuvna valenta democrazia. Cuort: quaist massiv edifizzi, nel nimbo da sia lunga e mossa istoria, quaist chastè, nel aspet da sia signurila struttura, ha tschert imprimi qualchosa d'ün genuin, marcant character, investi in bellas ed affablas fuormas eir a seis giuven, ideal e susceptibel avdant. Almain ans inclinains nus a tscherchar quà l'origine da quel viv interess, da quella rara paschiun per l'istoria, chi ha accompagnà il politiker tras sia intera vita.

Ed aise vaira, ch'üna contrada ha sia influenza sül character da seis abitants, lura ha Bezzola d'ingrazchar a seis Zernez, con sia vasta planüra allas rivas da Spöl ed En, üna part da seis indol avert e sincer, da sia libra e leida serenità.

Dallas circostanzas zuond favori, absolvet l'infant la scoula comüna da seis lö natal, per frequentar immediat davo durante duos

ans l'institut à Porta a Ftan, chi s'avaiva fat ün nom in tuot l'Engiadina. E cha'l nom eira ün merità, comprova il melder la simpatia e l'attachamaint da quasi tuots allievos al char internat. Eir Bezzola l'ha reservà per vita sia in buna memoria. L'an 1855 intret el bain preparà nella seguonda classa della scoula chantunala. El eira destinà dals seis al ram mercantil, durante ch'ün oter seis frar avess stovü tender al stüdi della giurisprudenza. Ils frars pero, in melder inclet da lur providenziela clamaschun, cambiattan rolla, e'ls genituors fütan eir radschunaivels avuonda da'ls aggradir. Ed usche dvantet Bezzola gimnasiast. Agià sco scolar chantunal as distinguiva el tras sia diligenza e perseveranza. In quinta classa as malatet il giuvnet, da möd cha sia vita eira ferm periclitada. Usche pitschna eira la spranza sün guarischun, cha'l meidi scolastic, Dr. Raschèr, in allura eir president del cusagl d'educaziun, prescrivet al pazient üna doscha mercur per render funzionabel il disturbà organismo. Il mez eira radical avuonda e l'experimaint üna prova sün vita e mort. La robusta natüra del giuven ha vint. L'argent viv ais it, e la sandà ais gnüda. Be dess esser restà inavo amo üna partetta da quel per as concentrar plü e plü nell'avaina poetica (vide la terza part). E cha relevans amo: vain da seis comilitons lodada vi al scolar da classas superiuras l'affabilità ed amiaivlezza, con la quala el incontraiva a compagns plü giuvens ed in special a Valladers (allievos della val Müstair) ed Engiadinais. L'alloggi dels frars Bezzola al „Pfisterbrunnen“ eira bunamaing ün „rendez-vous“ dels Engiadinais. E chi chi s'incliness ad interpretar quaistas qualitäts da character, cha Bezzola s'ha conservà durante sia intera vita, sco mez del politiker per as render popular, vögliatour notizia da quaist lur origine e convgnir, cha sco cha l'uman ais, as possa el eir dar sainza as pregüdichar.

L'an 1860 absolvet Bezzola seis examen da maturità per principiar amo quel utuon all'università da Jena, all'amiaivla „alma mater“ alla Saale, seis stüdis special giuridics. Ils stüdens svizzers da quel temp solaivan intrar nell'„Arminia“, ün corp fuondà suot la sollevanta impressiun dellas guerras deliberativas in Germania, chi volaiva dal temp da Bezzola cultivar be in general l'entusiasmo da seis commembers per uniun e libertà in patria. Cler cha Svizzers, chi staivan sco buns patriots amo suot l'influenza del movimaint politic e legislativ da lur pajais natal dels ans 1847 e 1848 e 1854, stovaivan simpatisar con quaists princips; e cha güst il giuven

Bezzola podaiva scoprìr in els seis agens ideals. Nus non drovain perque ans müravgliar, sch'el ans incuntra bainbod sco president da quaista società e maina e diriga las tractandas del grembo, — sco ch'ün affezionà seis comiliton ans relatescha — con l'arte ed abiltà d'ün vegl „parlamentarier!“ „I das-chess appaina avair existi ün' otra reuniun“, continua nos autur, „nella quala gnivan discutate e deliberadas las tractandas in möd usche speditiv e correct.“ Co admiraivan p. ex. ils comilitons tudais-chs, — in merit main rutinats, — l'eventuala votumaziun, cha lur president avaiva introdüt e pratticaiva con maëstria! Suot seis presidio giodaiva quindi l'„Arminia“ granda stima. — Natüral daiva ella in questions plü relevantas eir satisfaziun, sainza cultivar pero in möd liger e paschiunà il duel. E quà s'ha eir seis president masürà plü d'üna vouta cols plü abels nel combat col rapier. Eira el pür per sia promtezza e seis curaschi e sia forza respettà e tmü! Ma plü amo co con quaistas qualitats impuoniva el con sias simpaticas, finas ed affablas fuormas e manieras e con sia energica e constanta voluntà. Quaists facturs effettuaivan, ch'in Bezzola spordschaiva il leid e flot al diligiant e premurus stüdent il man, e s'univan duos chosas, chi's chattan uschigliö d'inrar insembel. Quaist tuot gniva in fine sancziunà d'üna imponenta, chara appariziun, chi's guadagnaiva al prüm aspet il cour da tuots.

Da Jena ais it Bezzola a Berlin. Pero seis nom ais restà a Jena inscrit in grossas lettras nellas annalas da sia società; ed amo hoz — davo ün mez secul bod — dicuorran ils „Arminiers“ dell' alma mater alla Saale dal „senior“ Grischun our dal principi dels sessanta.

Avaiva Bezzola a Jena cultivà eir la vita sociala da stüdent, sainza negliger pero sia vart seria, schi s'ha el a Berlin retrat da tuottas societats e's dedichà exclusivmaing e seis stüdis giuridics. Laschaiva in seis ögls quà l'intimità intranter stüdens e docents eir fich bler da desiderar, and podaiva el dall' otra vart profittar tant daplü dal stüdi della vita sociala da quaist grand centro. E da quella ha el eir profittà e s'externà amo davo con giuvens stüdens, cha „a Berlin, quel chi po, stovess ir.“ L'interessaivan a Turigo principalmaing l'istoria e l'economia sociala (Sozialökonomie), schi s'ha el a Heidelberg dedichà ouravaunt al dret roman, chi ha gnü per el adüna üna tuot agna attracziun.

Dalla politica non s'ha el durante seis stüdis, sco ch'ün da seis comilitons ans relatescha, brich occupà. El retgnaiva, chi

saja per il giurist bler letta d'intrar intact ed immaculà in quaista sfera d'una posteriura pratica, e sia stupenda carriera ha muossà da möd dret evidaint, ch'el avaiava radschun.

I füss da dir amo plü supra quaista solaiva daman d'una vita containta e fortunada. I füss da relevar amo, quant fidel cha l'ami eira al ami in quaists ans, cha tuott'amicizia madüra seis plü affabels früts. Tschert cha'l giuven be fö ed entusiasmo savaiva in controversas da character general e scientific eir as s-chodar, s'inasprir e s'adirar. Il fö della persvasiun ais stat da tuots temps ün privilegi dels melders. Ma sur sia ira non tramontaiva il solai. Pro'l prossem inscunter agià as reconciliaivan ils frars litigants, e l'ün e l'oter as müravgliava, cha tschel as s-chüsess, durante ch'el svesse as resentiva cuolpant. Que sun ils drets contrasegns da drett'amicizia, ed inua ch'els ans incuntran, ans tocca da tessar üna coruna al ami.

Con quaista fügitiva skizza pigliains cumgià dal scolar e stüdent. Ma non podains far que sainza relevar güst in nos temp, inua cha'ls bliers as laschan guidar pro la schelta da lur vocaziun be dall'egoistica domanda davo profit e convenienza, sia obediencia ad üna interna clamaschun pro sia ventura carriera, seis zeli e sia premura nella chosa, ch'el avaiava cognuoschü üna vouta sia, e na l'ultim sia leida collegialità in lia con üna ferm sviluppada idea da responsabilità e dovair. Per vair tuot facturs, chi impromettan ün avvegnir, facturs, chi'ns stimuleschan a postar agià in quaist lö ed agià il giuven Bezzola sco exaimpel, quasi volessans dir sco ideala muostra da nossa giuventüna academica.

II. Il politiker e patriot.

A. Landamma e deputà al grand cussagl.

Nella stà del an 1864 as rimpatriet Bezzola ed avrit a Zernez ün „bureau“ d'advocatura. Ma la vocaziun del advocat in causa non l'aggradiva. Pro sia ferventa defaisa del dret material invli-daiva el vi e nan il fuormal. Dret ed appussaivlezza al giaivan sur fuorma e schablona. Per el contgniva il dit roman: quel „summum jus, summa injuria“ üna profuonda vardà. Ma seis princips chattaivan avant ils tribunals d'allura güst usche pac co ch'els chattessan avant quels dad hoz grazcha e radschun. Bezzola eira — scha non tmains il paradoxon — ün massa bun güdisch

per esser ün bun advocat. El eira ün massa grand idealist e filantrop per as confuonder con las pitschnas ed ödiusas litas e dispütas per meis e teis. A qualchosa melder co a viver la vita d'ün advocat angulà eira el destinà. Sia via manaiva a munt.

La prüma domengia da Mai del an 1865 ha spuntà sia staila al tschel politic. Quà füt Bezzola elet da seis concircuitals landamma e deputà da Surtasna al grand cussagl. La prüma carica ha el investi duos biennis, que chi eira ed ais amo hoz in nossas in quaist punct be massa democraticas relaziuns chosa plü co insolita. Regla e pratica ais nempe stat a nos savair fin al di d'hoz con quaista üna soletta excepziun ün contin cambi nel offizi presidial. Ma seis ferm sviluppà sentimaint da dret e na l'ultim sia exemplara diligenza l'avaivan raccomandà a seis electuors. Suot seis presidio füt elaborà il vegl uorden da fö, chi ais stat seis trais decennis in vigur, e compilà ils statuts del circol amo hoz in forza. Natüral füss üna revisiun da medems statta, pro cambiadas relaziuns, avant ün decenni indichada e sarà hoz, acceptada la nova procedura civila, indispensabla. Del rest non ais quà il lö d'intrar plü detagliadamaing in quaista materia, ma sün trais solets puncts ans sto il benevol lectur tantüna permetter in breve da'ns fermar, chi stoveran pro'l nouv elaborat gnir bain ponderats.

Quà ston tenor artichel 7 preceder all' elecziun del landamma quella dels deputats al grand cussagl. Que ha manà con sai, cha'ls deputats sun restats passabel stabels e cha'ls landammas, ne actuals ne scadents, non sun gnüts a representar nos circol nel decasteri legislatoric. Natüral eir quà „nulla regula sine exemptione“, ma las excepziuns d'ün mez secul non das-chessan surpassar la „sancta“ ziffra set. — Eir il vicelandamma sortiss plü bain dal grembo del güdisch, chi cognoscha seis homens melder co'l public electoral, chi ais pür massa sovenz be üna „marionetta“ nels mans d'ün pèr caporiuns. Per prevgnir a quaist privel prevezzaiva il subseguint artichel usche nomnadas „votumaziuns preliminarias“ a scopo da fixar candidaturas pel di dell' elecziun. Ma sco cha que va sovenz nel muond, ais it eir quà. Il privlus e surmanant ais stat accolt e'l necessari preservativ regettà. Contschaintamaing ha recuors conter quaist ultim punct 8, sco eir conter l'aboliziun della pascolaziun da prümavaira sün la praderia, ch'artichel 75 contegna, la comunità da Tarasp, ed obtgnet il recurrent quella vouta radschun.

Con quaistas pacas remarclas volains bandunar quaist chapitel. Be saja quà amo apostrofà, cha Bezzola s'ha plü tard svindichà vi

als „da Tarasp“ in quel möd, ch'el as solaiva svindichar vi a tuots contraopinants da quaist gener. Cur cha quaista comunità eira per contrattar colla società da Nairs per sias fontanas mineralas, giò'l fuond della val, ha il nöbel liberal dat al recurrent ün cussagl ed ün inviamaint, sco cha Tarasp non ha survgni a nos savair fin hoz ün melder. Est bun, lectur, da'l imitar? — Ma per evitar tuots sospets, cha vöglians „far in politica“, volains proseguir nos viadi per ans fermar ün momaint, inua chi'ns plascha usche bain: — a Zernez. —

E per seis lö natal s'ha il bun vaschin eir prestà disinteressadamaing. El l'avaiva rinserrà usche dret in seis cour. Cur ch'el avaiva tut utrò seis domicil, al traiva que la stà con irresistibla possanza adüna darcheu vers sia vallada a salüdar seis char comün. E quà ascendaiva el sias montagnas e l'avaina poetica al battaiva plü ferm ed el dechantaiva sia bella ristretta patria in üna lingua, sco ch'eu non he let in üngüna Chrestomatia üna plü affabla e bella. E güst usche chars co seis Zernez al eiran quels agriculturs da là, als quals el con ün tentà, e fin ad ün tschert grà eir reuschi arrondimaint da fuond volaiva avrir ils ögls. Üna plü extaisa assavaziun ha'l inscenà e per üna chascheria razionala fat in seis fögl repetidamaing propaganda. Per plüs ammegliormaints ha'l procurà (a seis lö) considerabels subsidis e per realisar sias ideas d'ütil public eir spais sovenz dels seis. Quà sajan relevats be seis sacrificis per l'allevaziun da muvel. Per seis agriculturs avaiva el ün cour avert ed ün viv interess. Blers füssan stats gugent seis fittadins; la fortüna ha gnü ün solet. — E per gnir sün ün oter champ da sia actività in comün, sun stattas fabbrichadas suot sia presidenza las novas chasas da scoula e da prevenda e riparis construits a maggior sgürezza del comün. Ed avess el gnü plü lunga vita, füss al di d'hoz bain eir fat il tagl del Spöl e scholt „l'etern problem“. Pro tuot que ch'el faiva e postulaiva, avaiva el quel lö in ögl, dal qual el ha plü tard chantà in s-chet idiom da Zernez seis contschaint:

„O nà, o madinà
„ch'eu non at he smanchà
„meis char comün natal.

Vi a seis Zernez pensaiva el *sgür in prüma lingia*, eir cur ch'el daiva in ün artichel da sia „Posta d'Engiadina“ (I. annada del

1871, No. 5) davart „l'assicuraziun cunter incendis“ al particular il cussagl:

„ch'el non lascha cuorrir oura l'assicuraziun da sia chasa,
„ch'el fatscha tuot que ais mez e possibel per tegner quella
„dret sü.“

Via seis Zernez pensaiva el sgür in prüma lingia eir, cur ch'el intgnaiva las comunitats al

„dovair d'assistar ogni ün, chi cuvrisca seis tet con material
„dür, schi da premiar quel oter, chi metta in piazza d'ün già
„existent bun tet lam ün tet da material na combustibel; da
„tegnar lur squittas in uorden ed in ün lö, inua ün con fa-
„cilità las po tour davent nel cas urgent e da far con quellas
„exercizis in maniera ch'ün las sapcha drovar.“

Seis Zernez avaiva el in ögl, cur ch'el admoniva ils circuls

„d'introdüer uordens da fö circulars, chi non stan be sül pal-
„peri, dimperse vegnan executats.“

Ch'el pensaiva quà a seis circol, resulta tuot cler dalla remarca finala:

„In Surtasna avain nus ün uorden da fö (seis autur ans ais già
contschaint) stampà e lià aint in üna bella cuvertina blova,
„ma con tuot que ais l'uorden in regard als spazzachamins
„in ot gra miserabel.“

Il lectur ha forsa agià s'inacort, sün che cha lantschains e sa, perche cha'ns avains fermats pro la remarca:

„nus avains mala temma, cha giains nel Grischun incunter
„a qualche catastrofa dret trista.“

Avaiva Bezzola quà ün presentimaint dellas chosas, chi avaivan da gnir?

Ils 7 September del an 1872 ans vain quà in immaint. Bezzola eira con minister O. Guidon a chatscha ed avaiva pernottà nell' usteria del Fuorn. Il terribel cotschen al tschel serenai avaivan ils nimrods bain observà, ma non s'imaginaivan sia fatala causa. Pro lur retuorn stovettan els vaira lur bel e florizant comün in tschendra. Dall' impressiun da quaist consternant cuolp d'ögl l'avains udi plü d'üna vouta a quintar. — Ed uossa che far? Che oter co recuorrer alla cooperusità da tuots buns ed als sacrificzis dels melder? E che fortuna per ün comün d'avair in tals momaints ün hom da sias cognuoschentschas e capacitats! I non ais possibel da dir, quaunt amuraivel- e disinteressadamaing, ch'el ha operà a reedificaziun da seis lö natal. Per risanar e consolidar ün pa la posiziun economica del singul ha'l engaschà, scha neir sur podair,

schi tantüna bun ferm la cassa comunala, schegliand concio da duos mals indubitabelmaing il pitschen. Lapro ha'l obtgnü vi a tuots nouvs edifizis tets da material dür, pels quals el avaiva agià l'an avant miss üna lantscha. Refar usche plü possibel il dan e prevgnir alla meldra ad üna seguonda simila catastrofa, eira pero eir tuot que chi eira al dat momaint possibel da far. —

Ma intant laschain quaistas eir per nus bainischem tristas reminiscenzas e tuornain pro la politica, chi ha contschaintamaing il nom d'esser tranter oter eir dret maglina e perfida. Ed ünqualchosa da quaista vardà ha eir Bezzola, del rest ün da seis figls favorits, experimentà. Güst alla mastralia del 1873 eira Zernez mal represchentà e l'elecziun del seguond deputà crodet sün sigr. pres. J. Cl. Campell a Susch. L'ais stat quaist di da dret tschert il plü turbulent in Surtasna, e que da seculs in quà. Ils spierts s'avaivan brav s-chodats e'ls electuors eiran gnüts repetidamaing als mans. Con fracasch e tumult as ninaivan interas uondas, inters burluns da litigants giò vers il bügl in plazza, sco sch'ün bun instinct als avess dit, ch'ün bagn fraid non savess esser da dan per l'andit della mastralia. Eir ch'üna tala paschiunada agitaziun da laics tant in demandas legislativas co administrativas non saja guera a seis lö, ans ais ella, convgnü avertamaing, adüna plü simpatica co l'indifferentismo da noss dis, chi dà sainza as dolar minimamaing seis drets e sias competenzas our da man. Per Bezzola intant ais statta quella vouta üna stena la luotta, e'l resultat as preschainta sco segua:

I. scrutin: votants 278; elet sigr. cussgl. da stadis J. U. Könz con 141 vuschs. Bezzola fet 131, Campell 112 vuschs.

II. scrutin: votants 310: pluralità assoluta 156 vuschs, obtgnittan pres. Campell 151, Bezzola 136 vuschs.

III. scrutin: votans 345; pluralità assoluta 173; elet pres. Campell con 182 vuschs, durante cha Bezzola restet con sias 163 inavo.

A sia caduta, cha tuot ils sforzs da seis amis non podettan impedir, attribuittan duos factuors, l'ün da character local, l'oter da character general.

Contschaintamaing avaiva Bezzola redigi durante il 1871 e 1872 l'avant menzionada „Posta d'Engiadina,“ nella quala el trattaiva in lingua populara tuots problems actuals, tant politics co socials, tant economics co religius, da möd ch'el avaiva acquistà a seis föglet in quel cuort temp da sia comparsa üna per quel temp e quellas

relaziuns insolita propagaziun. Que eira nempe ün'interessanta epoca da publicistica engiadinaisa, chi s'extendaiva dal 1843 fin al 1872, sün la quala non podains far a main co büttar, a man della stupend versada publicistica grischuna da prof. J. Candreia, in prescha ün'ögliada.

Ditt' epoca s'introdüa degnamaing con „L'Aurora“ del 1843 scritta da J. U. Könz, da Steiner e Kirchen e stampada pro Flurin Schiarplatz a Strada. Con quella compariva seis inimi a mort ed ingual rival „Il Republicano“ del 1843, chi ha gnü cuorta vita, „stante l'eira malsan ed avaiva in sia natüra fich ferm dad inflar sü.“ La polemica dels duos rivals ha il minister Tramèr persiflà con la fabla da bouv ed asen, chi tuornan a chasa, e cha reprodüains quà per buna ch'ell' ais:

„Bov cun asen s'dispittet	„Els qua vegnan, s'inclinand,
„Sül spassegio con fervenza,	„Nan pro'l trun da lur rai seri.
„Qual ch'avess plü sapienza;	„Chi con üna nobla tschèra
„L'ün a l'auter non cedet.	„Guarda sün els s'riantand.
„L'eir' ün fin impissamaint,	„Tandem disch la majestà:
„Cha'l leun, scha el voless,	„Ch'ambisduos (ils rispettabels)
„Dess decider il process:	„Sajan — narrs incomparabels.
„Che po esser plü prudaint?	„Scodün guarda tais e — vā.

Ünguotta meldra dal „Republicano“ eira sia sour e successiva, „La gazetta romantscha“ del 1845, sortida medemmamaing dalla stamparia da Fr. Aug. Wahl. Pac meldra sort dals menzionats periodics han gnü „Il giuven Engiadinais,“ stampà l'an 1849 pro L. Schiarplatz, e „La gazetta d'Engiadina,“ sortida in quel istess squitsch 1854 suot la redacziun d'avvocat Malloth e collaboraziun da Regi, Kirchen ed Andeer. Pür l'an 1857 ais levà nel „Fögl d'Engiadina“, stampà a Zuoz, suot redacziun da Menni, Kirchen e Tramèr — in romantsch d'Engiadina bassa — quel solai giornalistic, cha „L'Aurora“ avaiva agià l'an 1843 morind profetizà. Il prüm number s'introdüa con üna poesia da minister Steiner, chi clingia oura nels originals vers:

„E cur tü est bain preparà,
„Hast miss la püp' ed impizzà,
„E tut charpellas per il glatsch
„Ed il bastun eir suot il bratsch,
„Schi gira pür per l'Engiadina
„Da Segl infin a Punt Martina

„A Samagnun, in Val Müstair,
„E passa pür at laschand vair,
„Malöggia, Güglija e Bernina
„Tschantschand in lingua pür ladina
„Mussand in prosa ed in vers,
„Cha nos romantsch non ais it pers.“

Ma intant eira svolida oura eir „L'Utschella“ d'Arquint, stampada 1867 a Scuol, e l'an davo a Coira, ed eira eir comparida, stampada tras Schiarplatz a Strada, suot redacziun da M. Malloth, 1868/69 „L'Engiadina.“ Sün lur dürada pero ans lascha conclüder ün pled o vers funeber da Caratsch nel „Fögl“ del seguaint satiric tenor:

„A Scuol il spiert det sü „L'Utschella“
„In si' età plü frais-ch' e bella.“
„E „La gazetta d'Engiadina“
„Murit d'ün cuolp a Punt Martina!“

La circostanza, cha'l „Fögl d'Engiadina“ eira dvantà intant ün föderalistun, causet bain spert la resüstanza d'„Utschella“ e „Gazetta d'Engiadina“ nel „Progress“ del 1871—1883 e nella „Posta d'Engiadina“ 1871—72. Usche fan nel fratemp cha Bezzola scriva sia „Posta d'Engiadina“ trais „collegium“: il „Fögl d'Engiadina“, stampà daspö'l 1868 pro S. Fissler a Samaden in idiom d'Engiadina bassa, „il Progress“, stampà a Strada in puttèr, e „La Posta d'Engiadina“, squitschada a Coira pro Senti e Casanova nel dialect da Zernez. Sün üna relativa remarca del „Tagblatt“, cha l'Engiadina saja il pajais dellas raritats, e chi saja singular, cha dals trais periodics engiadinais saja redigi scodün in ün idiom different della lingua del lö, inua el vain squitschà, respuonda „La Posta d'Engiadina“ in seis original möd:

„La chosa ais bainschi, sco stains confessar, fin ad ün „tschert punct güsta e vardaivla, perche nos „Fögl“ da Samaden tschantscha effektivamaing daspö ün pèr ans plü val-lader co puttèr, mentre seis confrar „Il Progress“ da Strada „posseda üna lingua tuottafat puttèra e zuond poetica e sentimental, chi stà in sensibel contrast col lö da sia nascita; „in ultim avains „La Posta“ da Coira, con redacziun a Zernez, „la quala fuorma in rapport linguistic il trat d'uniun o saja „il „juste milieu“ intranter l'„ò“ e l'„a“ dell'ota e della „bassa Engiadina.“

Ed a conclusiun da quaist chapitel, — cha'l lectur vögla per sia lungezza benignamaing s-chüsar con l'interessant ch'el spordscha, — be amo l'anticipada remarca, ch'in No. 25 della II. annada 1872 declera la redacziun da's chättar nella necessità da laschar ir aint „La Posta d'Engiadina“,

„per esser nel cuors del an per divers mais nel „ester“ e per „esser eir con otras fatschendas surchargià.“

E fatta quaista digressiun tuornain alla mastralia del 1873 e pro'ls motivs, cha Bezzola ha stovü succomber nel combat electoral. Nel „feuilleton“ da sia „Posta“ avaiava il jurist publichà intranter otras interessantas robas eir las actas del process „Jenal“, chi dess esser stat il capo d'üna banda d'assassins, chi rendeva intranter Lavin e Zernez la contrada malsgüra. Del rest non para d'esser statta da quel temp 1660—1670 quaista compagnia l'unica da quaist gener in Engiadina bassa. Da Chanova, da Boschia e d'utrò ans vegnan sur da quaist' epoca relatadas istorias, chi laschan almain da tuot dubitar, chi saja stat immediat davo la guerra da trenta ans bel viagiàr tras nossa idillica val. Paraints del surnomnà Jenal v. d. da seis descendents, chi avaiavan interpretà snestramaing l'intenziun del giuven Bezzola, avaiavan agità ferm cunter el e perque chi staiva in lur influenza combattü sia candidatura.

Pro'ls electuors cattolics avaiava Bezzola con sia polemica cunter la „Gazetta romontscha“ supra „l'infalibilitad papala“, chi culminescha nella riscada confessiun:

„Nus per nossa part essans dal aviss, cha „Pio nono“ sara „l'ultim papa, chi vezza il muond catolic a seis peis“ (vide I. annada del 1871, No. 8)

bunamaing rovinà ed annullà tuottas vistas sün succuors. —

E pro quaist tuot ais gnü amo ün momaint da bler plü granda portada co'ls duos menzionats. Bezzola eira nempe ün fervent aderent della nova costituziun. Agià cur cha'l grand cussagl del an 1869 avaiava tentà üna revisiun della costituziun chantunala del an 1854, avaiavan Bezzola con Flor. Gengel ed oters „giuvens democrats“ sostgnü l'introducziun da divers drets del pövel, postulà il matrimoni civil e propost amo otras refuormas da simil character, sur las qualas ils vegls liberals e „quels della scoula naira“, sco cha'ls da Müstair dischan, sainza maniar pero ad els, s'instupivan e's spaventaivan. Cler cha Bezzola stovaiva simpatisar con üna costituziun, chi portaiva per que chi riguarda ils drets del pövel que chi l'eira da löng „ideal“ e pel che el avaiava supportà da tuotta

sort invectivas. E daspö cha l'elaborat da sia simpatia füt di 12 Mai 1872 rebüttà dal pövel svizzer, scriva el als 18 Mai in sia „Posta“ ün artichel titulà: „La nova costituziun ais rebüttada, viva la nova costituziun“, cha laschains seguir quà sco exaimpel da sia ortografia, da seis stil e da sia polemica in verbala copcha.

„La costituziun ais rebüttada; ma nella minoritad imposanta, „chi vuschet per quella, as chatta quasi tuot que cha la Sviz- „zera posseda in intelligenza ed educaziun, in industria e bene- „stanza, tuot que, chi ais adüsà da güdichar da se oura, „dad egna persvasiun e na seguind il cummand da sur ingio „sco morta marionetta!

„Il chantun Grischun ha refüsà la costituziun, ma cun nus „vuschetan las valladas e communitats las plü florissantas della „Rhätia! La magiorità dels deputats engiadinais vuschet cun- „ter la nova costituziun, ma il pövel d'Engiadina in sia „enorma magiorità vuschet per la costituziun. Con nus vu- „schet l'Engiadina' ota, con nus Zernez, Lavin, Fetta, Sent e „Martina, con nus las grandas minoritats in Ardez e Ramuosch, „con nus dimena circa tuottas communitats d'Engiadina e da „val Müstair, chi exelleschan tras buna administraziun, sen „da progress, sclerimaint e spiert public.

„La magioritad dels deputats engiadinais vuschet cunter „la costituziun, ma con nus gettan quasi tuots nos patriots „nel ester, ils representants da nossa benestanza e da noss' „intelligenza, quels, chi siand lontàns han il plü franc punct „da vista e güdichan il plü fraidamaing!

„La costituziun ais refüsada; ma tar nus eiran ils prin- „cips d'humanitad e libertad, las tendenzas d'ammeglioraziun „della posiziun del pover e del domicilià, las tendenzas da liber „movimaint, commerci e trafic, tar nus la voluntà da fortifi- „char nos pajais in al dand üna baininstruida e bainorgani- „sada armada!

„La costituziun ais refüsada; ma nos ais l'avegnir!

„La spranza, cha nossa Svizzera saja in cas da se oura, „sainza avair ouravant clappà sleppas ed admoniziuns, dal „extern, d'acceptar üna costituziun, chi abbolischa ils defets „e las mancanzas da nossa vita publica, quaista bella ed ideala „spranza ais anneantida momentaneamaing tras la votumaziun „del 12 Mai. La veglia istoria, ch'ün cumpra pür la squitta, „zieva cha la communitad ais arsa gio, quaista veglia istoria

„et esperienza nella vitta dels pövels as ha repetida. Que voul
„ün sen public bain disvilupà, ün' educaziun publica bain avan-
„zada, per savair prevgnir als dans a temp tras provedimaints
„ütills e necessaris, per laschar d'üna vart il particularismo
„avant cha quel ans maina in rovina. Savair clamar il dutur
„a temp, avant cha la malatia vegna greiva o dvainta da fatta
„incurabla, que non ais üna sapienza, ch'ognün voul praticar;
„ma ella ais nonostante üna maxima buna e recommandabla.
„Güdichar con anim fraid et independent las chosas e non as
„laschar far temmas e baubaus malfuondats e rediculs, que
„non ais ognün capabel, ma nonostante ais üna tala inde-
„pendenza la pü granda decoraziun del hom e del republican.
„Tranter tuots puncts da vista ais quel della negaziun il pü
„facil a sostegner et a defender; ma la negaziun non ha durante
„tuot que cha'l muond exista fabrichà ne chamannas, ne pa-
„lazzis, nun ha erret ne communitats, nè stadis, nun ha manà
„nè pövels nè individuos a civilisaziun e libertad!“

„Tranter tuottas tendenzas ais quella del stabilismo la pü
„commoda, quella, chi maina cun se il main rumpatesta, las
„plü pitschnas fadias; ma ella ha dapertuot eir manà cun se
„la ruina del individuo e del pövel, ella ais tal prüm la mamma
„dels vicis e tal seguond la promotriza della sclavitüd morala
„e corporala, dell' ignoranza e della schürdüna.“

„La battaglia del 12 Mai ais persa, ma nossas forzas nun
„sun ruotas, nossa voluntà e nos entusiasmo nun sun stüzs.
„Nus avains cun nova energia e cun nouf zeli tut sü il di
„13 il combat, nel qual la victoria finala nun ans mancherà.
„Nossa bandera svoula amo legramaing nel vent e muossa cun
„superbia la divisa: „Inavant!“

„Que cha la votumaziun in globo non ha podü acquistar,
„ans manarà la votumaziun in gruppas, a quala nossas cham-
„bras uossa staran chaminar, per salvar in quaista maniera
„almain üna part del bun, chi füt refüsà il di 12 Mai. Di-
„mena cun curaschi inavant al nouf combat. Il resentimaint
„d'avair battü per üna buna, vala tschient voutas da pü, co
„quel d'avair vinct üna noscha causa.

„A bun ans vair tal nouf combat!

„La costituziun ais rebüttada, viva la costituziun!“

Che leid curaschi! Che perseveranza, che fö in dicziun vairamaing
retorica! Quà stovaivan ils adversaris bain vaira da sigliantar dal

grand cussagl ün politiker da meldra taimpra, chi savaiva defender sia opiniun con üna promtezza, sco ch'ella stà be a quel a disposiziun, chi viva usche dret a sias intenziuns ed ais persvas da sia chosa. Usche podains bain dir, cha Bezzola crodet pro las elecziuns circuitalas del an 1873 in Surtasna sco üna vittima da paschiun partischana, da picca personala e privata e d'ün spiert limità ed extrem föderalist. Tschert cha'l resultat non eira ün merità, ma güst perque inclegiains quella calma, colla quala Bezzola dess avair tenor dit da seis amis accolt la nova della battaglia persa. Üna crusch non meritada as porta plü facil. A quel, chi parta col resentimaint d'ün adempi dovair, non pon neir las plü düras experienzas stramentar o atterrar.

O non avaiva el forsa lavurà? Sur d'üngüna epoca da sia vita non eschans usche bain orientats grazcha a seis periodic, a sia „Posta d'Engiadina“. Perque, e pel motiv, cha quaista part das-chess interessar il plü ils lectuors dellas „Annalas“, ans tratgnains quà ün pa plü lönch. E'ns maness tschert massa inavant a volair a man del material, chi'ns stà quà a disposiziun, penetrar in tuottas debattas del cussagl grand, vi allas qualas Bezzola ha tut viva activa part. Be alchünas sajan per l'actualità della chosa relevadas.

Il minister das-cha bain as fermar il prüm pro'l politiker, chi pigliaiva our da motivs logics e guiridics — per tants ecclesiasts pero amo adüna inaccessible — üna sinoda masdada in protecziun (vide „Posta d'Engiadina“, I. annada, No. 10), per la quala ais in noss dis intrà eir sigr. cussglier guvernativ F. Manatschal, „il deputà sainza temma e scrupel“, nel periodic „Neue Wege“ (II. annada, pagina 51 e. s.). —

Con che persvadents motivs non postulescha el, il rich, üna nouva, güsta ledscha d'impostas! Quant lontan non eira el da quella naïva sazieta, alla quala tuot que chi non squitscha ais bun e güst ed approvà! (Vide „Posta d'Engiadina“, I. annada, No. 14.)

Il debüt da noss deputats da Surtasna ais pero stat in allura la creaziun da reglats affars stradals. Quà giaivan Könz e Bezzola ad accord, ed inua ch'els battaivan units solaivan els vendscher. (Controlla annada I. No. 24 della „Posta d'Engiadina“.)

Ma per lectuors dad hoz das-chessan esser plü actualas trais otras domandas, cioè:

- a) *Ils quatter milliuns subvenziun per üna ferrovia orientala*, ch'el raccomanda nella I. annada da sia „Posta“ in No. 24/25

con tuot l'eloquenza, chi'l stà a disposiziun, e's basand sün quasi tuots motivs, chi vegnan hoz fats valair a favur del Splügia. Con che algrezcha vain in fine partecipà il resultat final da circa 12,000 per ed 800 cunter.

- b) *La procedura civila*, ün tema, chi non ais gnü fin 1907 al pos, e sperain eir quà be per cuort temp. Üna bunmarchà procedura volaiva Bezzola ed üna democratica a pari temp. Nus dubitain fich, ch'el avess salüdà l'elaborat, cha'l prus pövel grischun suot ün insolit squitsch ha acceptà. (Qualchosa lasupra vide: „Posta d'Engiadina“, annada II., No. 25)
- c) *La ledscha d'assicuraziun dels edifizis cunter fö*. Quaist das-chess esser ün dels pacs puncts, inua cha Bezzola non ais stat consequent. Ma l'ais sia inconsequenza quella, chi sorta sovenz da melder avis e d'acquirida persvasiun, e per consequenza üna s-chüsabla, schi üna lodabla. Il politiker ais stat in principi per annullar la relativa ledscha del 1864, chi prevezzaiva üna assicuranza chantunala. Pero el volaiva desdrüer per reedifichar. Ma be con tets da material dür, sco ch'el ils volaiva declerar obligatoris, vezett el bain spert, chi non saja servi e cha'l chantun eira it in rapport plüttost inavoco inavant. Ed el salvet plü tard — l'an non savains — nella società d'ütil public ün referat, nel qual el postulaiva energicamaing üna assicuraziun chantunala per tuots obligatoria. In sia introducziun non s'ha el schenà da confessar avant ün insolit auditori, d'esser statta sia cooperusità vi all'aboliziun della ledscha del 1864 seis plü grand sbagl politic. O, que fa usche bain d'incuntrar quà e là ad umans, chi sun grands avuonda per convgnir lur errurs! Varquants ans davo ha Bezzola contschaintamaing fat nel grand cussagl üna moziun nel sen da seis referat, chi füt „dals baps“ unanimamaing acceptada, ma dal pövel regettada, per chattar pür als 13 Oct. 1907, ün decenni davo cha seis creatur e principal promotur eira it a posar, grazcha avant il soveran.

Non avaiva Bezzola lavurà? Ün declerà inimi il das-chains plüttost nomnar da tuotta commodaivlezza. E la regenza del 1871/72 averà appaina let in oters organs publics complimaints, sco cha el la fa in No. 22 da seis föglet. Plü tard ha el imprais in parte a s-chüsar ils achüsats, attribuind part cuolpa eir al sistem collegial, quella vouta in vigur.

Ün melder attestat co alla regenza emetta il redactor della „Posta“ in No. 26 della II. annada al grand cussagl del 1871/73, discurrind quà con üna nüanza sün l'ironic

„d'ün sen e spiert inaudit, chi's faiva valair.“

„Diversas chosas“, continua el quà, „sco l'adozzamaint dels salaris. (als impiegats chantunals) e del credit pellas scoulas, chi non „füssan ün' otra vouta facilmaing idas tras, han quai an „chattà l'uraglia del grand cussagl averta, nettiada perfet- „maing tras il temporal della revisiun. Quai orizzi ha fat „usche bain a tuot nossas relaziuns, ch'ün po effettivamaing „dir, chi creschaiva quist an erba sün ogni peidra e ch'ogni „spignatsch portaiva üas. Que eira üna chatscha ed üna brama „dad esser liberal, bun, coulant, amiaivel e benign, ch'ün po „be giavüschar, cha'l sveglerin della revisiun tuorna bainbod, „perche nus avains mala temma, cha quist zeli non saja da „lungia dürada.“

E sia temma eira üna pür massa motivada. Ad el intant ha il sveglerin della revisiun sunà la prüma domengia da Mai del 1873 alla partenza dal grand cussagl. Ed istess as rechattaiva Bezzola

B. Sün buna via.

Bain s'avaiva ün' otra porta al grand cussagl, chi paraiva da s'avrir a quai lavur, spert serrada. Nels tschinch comüns, inua cha las elecziuns dels deputats non eiran statts del tuot regularas, eira stat Bezzola portà da seis amis, pero eir quà sainza success.

Ma che importa! Al capabel, chi non soffra vi a privlusas marottas, tschegna sün terra adüna il post adattà. E que cha nus füssan tantas voutas disposts d'interpretar sco ingüstia o malheur, as palaisa sovenz sco üna via a melder success. Usche füt eir Bezzola per compensa del tort soffert elet dal grand cussagl agià quindesch dis davo la famosa mastralia nella regenza. Quà creschaiva l'hom col scopo superiur. Duos solets ans 1873-75 ha'l fat part a quai decasteri. L'an 1875 ais el in base della ledscha vigenta sorti. Ma in quel cuort temp agià ha el operà avuonda per as destinguer da bliers oters. Il fat, cha seis collegium gniva nomnà „la ferma regenza“, discuorra tschert eir sia lingua, ma non podaiva zuogliar e zoppantar tuot las mancanzas e sombrivas del sistem collegial, quella vouta in vigur. Bezzola sávaiva perche ch'el intraiva agià

L'an 1875 con tuot l'influenza da sia persuna per il sistem departemental. Quel al valaiva ün' intera broschüra, ch'el ha a seis temp elavorà, laschà stampar e scompartir sül pövel grischun. Natüral non eira quel, con sia innatta inclinaziun a stabilità e conservativismo, quella vouta madür per il nouv. Ma l'energia da Bezzola eira amo üna figlia della veglia scoula. „Abbain ch'ün combatta non vain el incorunà, o ch'el combatta inandret“, pensaiva il pionier, ed ha l'an 1880 pro la revisiun della costituziun del 1854 darcheu defais seis punct da vista, ma sainza penetrar con sias ideas, eir sch'el eira president della commischiun, chi avaiava da predeliberar il proget. Ed eir sco commember del grand cussagl, — agià il 1875, dunque agià davo ün bienni sun tuornats ils electuors da Surtasna in sai ed han reelet lur melder vaschin sco deputà al decasteri legislativ, per renovar la tschernita adüna darcheu fin al 1893, — dunque eir sco commember del grand cussagl, e sco concittadin ais el intrà per sia chosa. L'eira buna e stovaiva vendscher. E cur cha'l temp füt accompli, acceptet con la costituziun del 1 Schner 1894 il pövel grischun eir il sistem departemental. E non s'avess chattà quella vouta in sigr. cussagl. naz. A. Vital l'hom per il circol electoral „Engiadinais“, avess Bezzola portà a seis patriotismo eir il sacrifici da renunziar süls plü bels mandats d'onur per as prestar in üna dellas tschinch plazzas, ch'el fand propaganda pel nouv sistem avaiava güdà crear.

Que significhess tant co ignorar sia broschüra a non volair skizzar quà in breve las differenzas intranter ils systems collegials e departementals, il che fains a man d'indicaziuns d'ün nos ami.

Suot il regimaint collegial la regenza as radunaiva di per di e trattaiva *tuots ils affars*, pitschens e grands, preparativs e decisivs, in comuniun. Quà gniva let ün recuors e decis, da'l trametter a part recurrida per risposta; quà gniva trattada üna domanda per prolungaziun da termin e decis da conceder tala; quà gniva repassada üna risposta sün ün recuors e decis, da la trametter per la replica; cur chi intraiva la duplica gnivan lettas amo üna vouta in comuniun tuot las actas, gniva discuss l'affar e decisa la questiun. In üna seguainta seduta preschentaiva il cancellari il sbozzo del decret, chi gniva darcho discutà e, fattas las müdadas, ratifichà.

Suot il regimaint departemental, cha Bezzola postulaiva remetta il president della regenza las actas al toccant departemaint. Il capo da tal instruescha il recuors fin a sia

fin, scriva lura sia proposta da sentenza, la metta con tuot las actas a cogniziun e stüdi dels oters nella stanza della regenza e legia avant in üna prossima seduta sia proposta. Seguan discussiun e decisiun.

Da lander resulta: la lavur facila, *l'instrucziun*, chi faivan avant in trais, fa uossa ün solet e que plü facil e melder, e la lavur difficila, *la decisiun*, chi faivan avant in trais sainza preparaziun ed in prescha, prepara uossa ün comember, fand quiet seis stüdis ed annottand ils resultats da medem. Ils oters han eir occasiun da stüdgjar minchün da per sai las actas e da's fuormar lur idea, e la decisiun dvainta usche plü facila.

Il different möd dad instruir, preparar e decider ils recuors as repetescha pro tuot ils oters affars. Dappertuot stovaivan far pro'l sistem collegial in trais la lavur, cha ün fess facil e melder solet. Perque e causa cha'l singul per sai non avaiva üngüna lavur, avaiva la regenza di per di seduttas. Uossa percunter, col nouv sistem lavuran ils singuls quatter dis solets, e be duos dis, cura ant mezdi, cura tuot il di tuots da comuniun.

Il temp, chi giaiva pers coll' instrucziun e preparaziun collegiala, eira irreparabel. La regenza intera s'occupaiva di ed an in granda part d'affars, cha ün solet avess fat melder. Perque la mancaiva lura il temp per las lavuors plü importantas. Quaistas gnivan fattas dals singuls decasteris e la regenza non podaiva solitamaing far oter co acceptar lur propostas. Ella non avaiva temp da stüdgjar medemas, non cognoschaiva neir bricha ils detagls ed eira quindi dal tuot dependenta dals decasteris.

Per conseguenza eiran ils decasteris: ils cussagls d'educaziun e da sanità, il directur da polizia, ils directurs forestal e militar, l'ingegner in capo, il contabel cantonal in lur independenza quels chi *regnaivan*. La regenza avaiva be la responsabilità.

Col sistem departemental, da Bezzola con fervenza defais, inua cha *ün* instruescha mincha singul affar e'l prepara, resta als oters amo temp avuonda *per stüdgjar las actas preparadas u colaborar alla decisiun con cognoschentscha da causa*. Bainschi ha mincha capo da departemaint per seis affars pro *la decisiun* üna preponderanza, ma ils

oters han, schi vöglian, temp e mezs da's orientar ant co dar lur vusch.

Usche as po dir, cha pro'l nouv sistem la regenza ha in mau da regnar in tuots ils affars, chi reguardan l'execuziun dellas ledschas e l'intera administraziun.

La regenza maina uossa eir il timun pro la preparaziun dels affars pel grand cussagl e pro la proposta da nouvs progets da ledscha.

Plü bod eira la regenza in quaista part essenziala della administraziun e della legislaziun be üna rouda secundaria nel mechanismo. Schi's trattaiva d'elaborar üna ledscha, schi eira la prüma chosa d'eleger üna commischiun speziala. Quella gniva con seis proget e'l suottamettaiva alla commischiun da stadi (consistenta dals commembers della regenza e d'amo nouv oters commembers elets dal grand cussagl). Quaista lura trattaiva in merit e suottamettaiva il proget — sco ch'el sortiva da sia deliberaziun — al grand cussagl.

Tenor il sistem da Bezzola stat raccomandà, però fa il capo del departemaint la funcziun della commischiun speziala e la regenza quella della commischiun da stadi — els sun plü pacs, ma pon lavorar con plü stüdi, con plü temp, con meldra assistenza, e pon lura eir defender lur lavur avant il grand cussagl.

E letta quaista cuorta skizza, chi non po vanzar pretaisa d'avair exhaust il tema, ans resentissans quasi stimulats ad exclamar ün „beati possidentes“. A tuotta via podains chapir, cha Bezzola eira con corp ed orma per il nouv.

I füss in quaist contenuto amo oter da remarchar, ma stovains ans restringer sül principal e'ns festinar vers la fin. Usche ais Bezzola stat dal 1875 fin al 1893, v. dir fin pro sia elecziun nel tribunal federal quasi permanent commember della commischiun da stadi e del tribunal chantunal. S'avaiva el raccomandà sco güdisch agià in seis circol e district — el eira stat bliers ans commember del güdisch districtual En ed eir seis president, — schi avaiva el quà occasiun da sviluppar amo bain considerabelmaing sias relativas abiltats. Eiran pür quà las questions da plü granda portada e partim eir d'oter gener. Alch ans ha el eir fat part al cussagl d'educaziun. Scha non giains ad errur, eira que nels ans 1888 e 1889.

Tuot in tuot podains bain dir, chi saja stat appaina ün offzi, nel qual la confidenza del pövel e del grand cussagl grischun non l'avess elet. E dappertuot s'ha el lavorà aint con rara maëstria e dappertuot prestà seis hom sün seis post. Quaista energia e fideltà, agna a tuots buns economs dels talents ad els affidats, l'han laschà ascender saimper plü ot vi al olimp politic e raggiunscher vi a quel las plü raras solaïvas otezzas. —

C. Affidà cols plü ots mandats d'onur.

Eir cha non sajans föderalists, stovains convgnir, cha vi alla vita da Bezzola, del plü liberal hom da stadi grischun, s'ha effettivamaing palesà eir üna vart solaïva da nossas instituziuns föderativas. La scoula politica chantunala, con seis plü o main complichà organismo e sias multifarias instanzas, l'ha madürà pro'l servezzan alla confederaziun. Col cussglier da stadis Hans Hold füt l'an 1880 Bezzola elet d'ün liberal grand cussagl deputà a Berna. Seis mandat al cussagl da stadis füt pero da cuorta dürada. Agià l'an 1881, inua cha l'elecziun seguit la prüma vouta tras il pövel, reuschit alla coaliziun dels cattolics e föderalists protestants da sigliantar il liberal Bezzola e'l substituir tras cussglier da stadis Peter Con. Romedi. Ma cuort temp davo il portettan agià l'an 1882 amis da Lavin sco candidat pel cussagl nazional cunter Andr. Rud. de Planta, ün dret privlus rival, e seis Engiadinais al restettan fidels. Il mandat al cussagl nazional ha el tgnü fin l'an 1893, fin l'an da sia tschernita nel güdisch federal.

E'ns maness massa inavant a man dels extais protocols da quaista chambra da volair eruir e skizzar sia intera operusità in quella. Ad üna generaziun, chi s'interessa il plü per l'exteriur success, basta da dir, cha Bezzola füt agià davo duos ans elet sco vicepresidente e l'an davo 1885/1886 president da quaist dicasteri. Merit a sia conscienziusa lavur in quel, durante ils ündesch ans da sia partecipaziun, saja solum relevà, cha Bezzola ha fat part ad innumbrablas commischiuns predeliberativas, sco per exaimpel a quellas, chi preparaivan las ledschas da pignoraziun e concuors, da bancnotas, della rappresentaziun svizzera nel ester, dellas patentas per viagiaturs e. u. i. El ha lavorà eir vi a nos dret federal e quà in special vi al proget d'ün dret penal per l'intera confederaziun.

In domandas politicas federalas eira Bezzola ün centralist da meldra taimpra ed ais stat bain lönch in seis chantun la guida del

respettiv parti. Quel as cuvernaiva bunamaing col parti liberal. ch'el ha plüss ans presidià. Suot el ha be principià quell'organisaziun, chi s'ha suot la presidenza da sigr. cussglier da stadis Calonder plü e plü perfeczionada e das-chess suot sigr. cussglier nazional Vital avair in noss dis raggiunt seis punct da culminaziun. Per sias ideas organisatorias principalmaing eira Bezzola da conservativs e föderalists tant ödià. Sia polemica con cussglier da stadis J. U. Könz merit al secretari federal — il di da Conradi, il 26 November del an 1882, ha dat al ultim radschun, scha id ais vaira cha'l vincitur ha radschun, — quaista polemica appertegna indubitabelmaing pro'l plü asper, cha la literatura romantscha in quaist gener registra. (Ün artichel da Könz ais copchà sün pagina 7 della XXI^{avla} annada da nossas annalas.)

Our da princips centralistics eira Bezzola eir per la ledscha da bancnotas, chi postulaiva: 1. ün tesori da 40^o% dellas notas in gir e volaiva 2. vaira cuvernats ils oters 60^o% tras titels o tras la garanzia dels chantuns o tras cambialas. A compens del interess indösssaiva quaista ledscha allas bancas üna relativa imposta a favur da confederaziun e chantun.

As laschand guidar plü co da motivs e momaints fiscals, d'avantags e benefizis sanitaris, eira Bezzola eir ün ferm aderent del „monopol d'alcohol“, contschaintamaing il prüm monopol, chi ha chattà grazcha pro'l pövel svizzer. —

Als 1 Mai 1883 eira assiouà il termin, al qual tenor perinclettas stipuladas fra las societats ferroviarias e la confederaziun, las bleras lingias stovaivan gnir allas condiziuns fixadas sün via da dittas convegnas cedüdas alla confederaziun, subit cha quaist'ultima s'annunziaiva cumpradra. Con progets e polemicas füt la chosa sospaisa fin chi eira scrodà il termin. Ma'l problem non eira con que sepulli. Trattativas seguivan a trattativas, ed intant cha cussglier federal Welti inchaminaiva adüna novas vias per conseguir seis scopo, lavuraivan in tuots chantuns ils amis del proget via sün sia realisaziun. Nel Grischun tscherchaiva Bezzola d'animar con referats e publicaziuns il pövel per la chosa, ma'l problem non eira quella vouta amo madür, ed als 6 December 1891 l'ha il pövel svizzer regettà con 289,406 cunter 130,729 vuschs.

Quant bain accredità cha'l liberal Grischun eira pro'l cussagli federal, documentescha il melder l'elecziun da Bezzola sco commissari pro occasiun dels scompigls e dellas revoltas nel Tessin. L'an 1890 als 11 September as deraset per tuot la Svizzera la

nova, cha a Bellinzona e Lugano saja ruotta oura la revoluziun, — cha la regenza conservativa saja allontanada, il cussglier Rossi schloppetà ed ün ministeri liberal institui. Subit spedit il cussagl federal seis commissaris e tranter quels eir Bezzola, il qual s'affaiva per quaist post excellent. Primariamaing dominaiva el la lingua italiana. La famiglia avaiva nempe affars ed extaisas possessiuns in Italia, chi clamaivan vi e nan a sia intervenziun. In plü eira Bezzola per sia promtezza da spiert, sia classica calma e sia affabilità sco creà per quaist mandat.

Per amur da quaistas preferenzas füt eir lubi a Bezzola, cur cha l'ambaschadur svizzer a Roma, Sim. Bavier, as retret, l'onorific post da medem. Ma per resguards viavers sia famiglia ed our d'amur per la vocaziun da güdisch refüset el il lusingiant mandat.

Pro'l militar investiva il patriot il rango d'ün colonnel del stadi maggiur da güstizia. L'ais stat güdisch superiur della settavla e davo dell'ottavla divisiun.

L'an 1893, cur cha'l number da güdischs federals füt augmentà da set sün quattordesch commembers, füt Bezzola elet in quaist tribunal. E cunter tuott'aspettativa da seis amis assumet el la tschernita. Que ais forsa stat seis plü fatal pass in vita. Ma ün motiv, chi l'ha stimulà lapro das-chess bain esser statta la repetidamaing menzionada paschiun per la vocaziun da güdisch, e l'oter, — il principal, — quel medem resguard per sia famiglia, chi l'avaiva oblià duos ans avant da renunziar sün l'ambaschada a Roma. O co cha sia famiglia al staiva a cour! Nus volains sperar, chi detta bliers buns baps da famiglia, ma plü buns co Bezzola darà be pacs. Seis sentimaints familiars eiran ourdvardt vivs e ferm svilupplats. Idealas ans paraivan tant sias relaziuns jugalas, co sias maximas educativas. Güst in merit allas ultimas non chastiaiva Bezzola per princip brich' ils seis. L'amur al stovaiva far quà plü co utro miraculs. L'appel al bön nel giuven cittadin al stovaiva educar il pac experimentà. E sch'ün o l'oter dels seis as laschaiva tschüffer dallas voutas pro l'invardà e chi naschivan lasura controversas, seguiva da parte il „pater familias“ la laconica remarca: „S'im-pissai be, scha meis X o Y disch menzognas.“ La sentenza eira tratta giand la conversaziun sur oura la causa ad acta. Al pover pechader del rest puondschaiva natüral quaista singulara defaisa plü co qualunque rimprover, schi plü co'l plü seri chasti. Güst da moderns pedagogs ais stat quaist appel al bön nel infant o eir a sia ambiziun, sco ch'ün voul, atschegnà sco bun mez pedagogic.

(Vide Förster Jugendlehre: per biers ex. saja quà be ün classic addüt: „Stammt der Mensch vom Affen ab?“, pag. 239.) E sco ch'ella corrigiva, stovaiva l'amur per Bezzola eir partir e raddoblar tuott' algrezcha. Ad el podaiva eir il plü pitschen evenimaint entusiasmar ad üna originala rima. „Las prümas chotschas“ ans gnivan quà in immaint:

„Che di dad allegria,
„da gust e da dalet,
„Cur nan della schanschia
„la mamma al portet
„las prümas chotschas novas,
„il prüm caput da grand,
„ed el per tuot las lovas
„giraiva las mussand.
„La stüv' ais memma stretta
„pel pass d'ün simil hom;
„e nel sulèr daffatta
„ais ün dalum giosom.
„El cuorra pella strada,
„e giova da sudà
„e raiva la spizzata
„ed ais ün hom da flà!
„Chavals da lain, sudada
„e tananais d'infant
„van uoss' alla brajada
„dels pitschens; el ais grand.
„El santa nella chamma
„la forza dad ün clapp;
„non va plü colla mamma
„a predgia, be col hap!“

E güst sco ch'algrezcha in famiglia podaiva adozer il bun genitur, podaivan cordöli e dolorosa perdita il consternar.

„In fossa, in terra
„han miss meis dalet;
„Cordöli am serra,
„am sdrama il pet.
„Quel ögl chi'm rendaiva
„amur e confort,
„quel cour chi m'amaiva,
„ais fraid ed ais mort.

„Süsom il sunteri
„dasper il mür vegl,
„cun trist desiderì
„vegn uoss' a tramegl.
„All' ur da sa fossa
„in snuoglias eu stun
„e saint là pür uossa
„quant pover ch'eu sun!

Non volains intrar quà plü profuond in relaziuns, in reminiscenzas ed algordanzas, chi sun las plü quaidas e privadas, fin ch'ellas restan suot il vel da sancta secretezza. E basta da dir, cha nel grembo dels seis al plaschaiva que adüna il plü bain. — A quaist lö saja be amo ün punct cuort relevà e con quel ün oter motiv, chi ha indüt Bezzola ad assumer la fatala tschernita. El volaiva nempe dar a seis infants, ch'el tant amaiva, con l'intensiva e stabla actività d'ün güdisch federal eir ün evident exaimpel d'üna fich seria lavur. Na cha'ls numerus mandats d'onur, ch'el eseguiva sco güdisch districtual e chantunal, sco commember della commischiun da stadis e del cussagl nazional, al füssan stats indifferents. Na ch'el non avess miss in els tuot sia forza e sia intera voluntà. Uschigliö non füss el stat l'ot predschá commember da tantas commischiuns; uschigliö non avess el giodü in usche ot grà la stima e confidenza del cussagl federal, sco ch'avains avant vi ad alchüns exaimpels skizzà. Ma el avaiva l'impressiun, sco scha l'inquieta vita politica stovess far sül laic non inaugurà l'effet d'üna vita vaganta e plüttost commodaivla.

Usche ais it il nöbel patriot e bun bap da famiglia, stimulà ed incità dals pü nöbels sentimaints, incunter a sia sort, ad üna prematura mort. El ha fat que ch'el stovaiva far, el ha fat que ch'el non podaiva laschar.

Cha victoria sa sort al conceda
o la mort nel combat al posseda:
L'eir ün clam da decoro, d'amur
da seguitar sia cuorsa d'onur.

III. Il poet.

Davo tuot que ch'avains dit, ais appaina necessari da remarcar, cha Bezzola eira eir poet. „La natüra,“ disch Carlyle in ün lö, „drova be trametter ün' orma eroica, ed ella poderà da tuots temps as

legitimar eir sco orma poetica.“ Ed ella farà que dappertuot là, inua ch'ella ha da dir qualchosa a sia vicinanza e contemporaneità. E Bezzola avaiava da dir qualchosa a seis Engiadinais.

El als volaiva comunicar, quant chara chi al füss sia patria, tant svizzera co grischuna e na in ultim engiadinaisa. Ed

„Inua glatsch etern nudrischa flüms e lais
„ed ovas plain cristal tramett' in tuots pajais,
„inu'il Segner gia dalöng inan semnet
„da libertà il spiert fra spelm' e sper vadret,
„inua l'ajer pür sandà e forza dà:
„inu' il svelt chamuotsch cun slantsch e sainza sbagl
„sur precipizis via dà seis leger sagl,
„inua l'evla gira, regna sü nel ot,
„e l'uors quiet e scuz chamina tras il god,
„d'inu' ün piglia be sch'ün sto cridand cumgià:
„inu' la saira tard ün man misterius
„cuverna pizs da glatsch cun purpur müravglius;
„inu' a mezza not, cur tuot ais bain quiet,
„sentins ils tuns profuonds del vegl gigant vadret,
„chi's stend' in let da spelm e greivs insömis fa:
„là ais seis bel pajais, là si' Elvezia.

Ed amo plü patos e slantsch tradischa sia otra chanzun patriotica: „Otamaing nus ozain la bandera“, quaist „simbol da valur, da victoria.“ Seis plü sincer giavüsch ais quà, ch'eir noss infants posan meditar „cun superbia, co cha'l vent del vadret fa svolir sün si' ala nossa crusch federala sü vers l'ot, vers il liber azur.“

Be apostrofadas sajan quà las duos traducziuns „Psalm svizzer“ da Zwyszig, e „la chanzun da Sempach.“

Ma na solum dalla Svizzera, eir da seis chantun sto el chantar. Nella „chanzun da Chalavaina“ dechanta Bezzola la valerunità dels „bravs Grischuns“. Ella ans para, quaista chanzun, in seis möd ün pitschen „epos“. Nel seguond vers, in noss ögls il melder, ans vain avant sco scha udissans la romur dellas armas, scha'l poet continua:

„Dad Austria ün tyrann volaiva suot seis trun
„con forz' e con ingian rablar il vegl Grischun;
„avaiva remassà armadas da snuir,
„e bain fortifichà da Chalavain' il mür. — La conclusiun:
„Ed ot tras munts e vals da nos pajais amà,
„strasunan ils corals dà lod e libertà,“

ais a direttura imposanta.

Ma il plü ot stan amo al poet sia Engiadina e seis comün natal. Quà ha sia musa consegui il punct da culminaziun in seis „inno“ engiadinais, in seis „addieu all' Engiadina“ ed in sia „patria“. Quaist' ultima poesia ha Bezzola gnü publichà agià l'an 1872 in No. 14 da sia „Posta d'Engiadina“ suot il titul „Nos pajais“, il che laschess conclüder amo sün anteriuras tentativas „nel ascender pegaso“. La patria al tira quà in immaint, co ch'el

„Per mar e per terra intuorn ha löng girà,
„seis cour la patria chara utro non hà chattà.
„Il lö inu' giovaiva l'infant al ur del god,
„sa scossa perchüraiva gio bass e sü nel ot.
„Splendur e grandezza dalöng el bain chattet,
„amur ed eir ricchezza là l'ester al spordschet.
„Ma l'ögl della mammetta, il verd da seis comün,
„la pasch da sa stüvetta: que non al det üngün.
„Scha eir la vit' al passa dalöng da seis pajais,
„sentir voul nella fossa almain l'Engiadinais:
„Il tun della lavina, del Oen il movimaint,
„que ch'el gia in sa chüna sentit riand containt.
„Posar voul el be là, nel pitschen verd sunteri da sia patria.
„Schi! nel pitschen verd sunteri da sia patria!“

Cur cha'l coro viril da Zernez chantaiva sün sia fossa quaista chanzun, ans dvantaiva clera l'intera portada da seis plets, e'ns inacordschaivans, quant profuondamaing ch'el ils stovaiva avoir a seis temp resentits. — Ma amo plü ot co quaist poëm taxa la vusch del pövel seis „addieu all' Engiadina“. Che commovent cumgià del poet d'üna „leida giuventüna, da flüms e clers auals e da blovs lais, da verdas vals“! Be quels, chi sun condannats a passar lur ans nel ester, — be quels pon incleger la profuondità da quaists ideals sentimaints e san eir, co cha quaista „unica“ Engiadina po levar mal e dolur sco bun, sco approvà dottur. Perque vain tuot scongürà a sia defaisa: eir ils spierts della montagna. Il vegl Bernina e'l piz Linard ston dvantar protectuors da sia chasa e genituors. La natüra survain vita e dvainta sves in sia missiun patriotica e „l'averta secretezza“, sco cha Goethe ha ün di nomnà quaist möd da meditar l'univers, characterisescha il poet. Che manca amo pro l'oraziun: „meis char pajais, fintant splendura sur munt e val glün' e solai, fintant tras spelma l'Oen murmura, nos cour non ama co a tai?“

Quaists sentimaints conferma sia „increschentüna“ cols accords:
„Cur sun dalöng da meis pajais. am vegn ün greiv, am dol' ün pais,
„ünguotta non am voul gustar, ünguotta l'anim allegrar,
„dolur e mal am renda il plaschair banal.
„Eu prov per tuot da m'allegrar, la malatia da curar,
„ma saint, cha'l sforz ais tuot invan, ch'eu quia non poss esser san.
„Guarir quel mal non sa co mia chara val.“ E quaist resentir
risplenda nella glüm d'ün veritabel idil nel „Engiadinais“:

„O nà, o madinà! eu non at he smanchà,
„meis bun pajais natal, ma chara val!
„Ils sains da meis comün, il dutsch schuschur del Oen,
„quels eu asaimper saint, tegn löng in maint.
„Meis cour, quel he laschà in meis pajais amà,
„nel god, sül prümbaran, sül munt, nel plan!
„Cur quel eu vögl chattar, stögl là darcho tuornar,
„in meis löet natal, ma chara val.
„O schi, o madischi! eu tuorn tar tai ün di,
„tar tai per saimper star, là per possar.
„Sco'l pitschen aviöl, vegn löng tscherchand il meil,
„e cura l'he chattà, tuorn spert a chà. —

Pro'l ciclo patriotic registrains güst eir ils veterans. Cur cha la guerra tudais-cha-francesa eira ruotta oura, s'avaiva eir Bezzola stovü render sül confin. Ans vain quà güsta üna comica episoda da sia champagna d'allura in immaint. L'imperfetta investitura militar da quella vouta, l'avaiva oblià da's metter ün pa alla buna in gala e seis „tenu“ non para gnanca d'esser stat del tuot nazional, taschair unifuorm. E che dvainta? Fatal' ironia! Il bun patriot vain per sia trascuranza arrestà sco spiu. Forsa subit, a tuottavia per la prossima seduta del grand cussagl ais el pero stat miss in libertà. — Del rest l'han plü serias reminiscenzas our da quaista champagna, o pür l'impissamaint vi ad ün combat, chi s'avess podü sviluppar, dictà nella penna „ils veterans della montagna,“

„chi's rendan uossa sül confin
„da lur pajais natal,
„sfidand be sün l'agüd divin
„e sün lur bratsch d'atschal!“

Bezzola avaiva da dir qualchosa a seis Engiadinais. El ils volaiva eir render attents sün las bellezzas d'üna vairamaing grandiusa natüra alpina. Pensaivans quà in prüma lingia al „lai alpin“, alla „larma del vadret, dad evla e girun la gioja e'l dalet“.

„Solena pasch respira tuot intuorn,
„banal fracasch non disturba seis contuorn,
„umblana e pernisch, chi gnieu han sün seis ur
„as quintan be suot vusch lur temm' e lur amur.“

E dal lai vain el gio'n seis prümbaran. Là sün „Savü“, pro'l re-
tuorn dalla chatscha as nota el sül far not amo spert ils vers:

„Schantà davant meis prümbaran in s-chüra not sulet.....
„Sur mai las cleras stailas fan lur cuorsa plan planet.
„Non saint ünguotta a flippir co l'Oen nel fuond d'la val;
„non vez intuorn co a glüscher la pizza da cristal.....
„La glüna uoss' vegn sü cul cho davo il grand vadret;
„am guarda tais: O di'm ün po, est tü be sul sulet?“ —
„Quà brigla sü da meis loët ün cler chi'm fa güvlar.....
„'na glüm chi arda suot ün tet, ün tet, chi m'ais tant char.
„E sü vers mai plain sentimaint, ün ögl eu vez glüscher,
„am salüdand d'amur containt e chi am para dir:
„Eu sun tar tai, tü est tar mai, mi' orma, meis dalet.....
„Da s-chüra not, da cler solai non est mai sul sulet!

Quaist seguond vers ans maina sün l'amur, ün oter seis tema
predilet, ch'el dechanta in tuottas nüanzas. L'amur giuvenila vain
nella „Serenada“ ed in „dorma bain“ a seis dret. Co natüral e
naiv non exclama quà il poet:

„Che dutsch tramegl, che bella saira insembel passantà nus vain!
„Da't bandunar va greiv pel vaira! Algrezcha mia dorma bain.
„Nel sön vzarà duos ögls, chi glüschan sco stailas vi dal tschel serain,
„chi riantats, containts am dischan: t'insömgia dutsch e dorma bain.
„O quant bramada m'ais quell' ura, cür saimper nus insembel stain,
„in mia bratsch' at tegn e cura suot vusch at di meis „dorma bain!“

„Sia matta“ (Aennchen von Tharau) „ais frais-cha da fatscha
e d'anim containt“, e sch'ella non ais neir „ün angel crodà gio
dal ot“, ais ella tantüna „üna matta da gust e da lod.“

Accords plü trists intuna il poet in „mia flur“, e l'amur, chi
criida, ans incuntra in „la lavina“ e nel „cordöli“. Qualche trista
catastrofa ha dictà nella „lavina“ al poet plets commovents davart
la perdita del nudritur in povras relaziuns, plets, sco ch'els pon
sortir be d'ün cour, chi resainta con la sort da main favorits ed
inclegia la dolur da lur greivs e sdarlossants momaints. A chi
non volessan commover ils plets:

„In sa stüv' al ur del let, dad anguoscha plain il pet,
„tschaint' al debel cler da glüna giuvna mamma sper la chüna
„Gia sun il sain da not, e nos bap, non vain el bod?
„Ais sül cuolm a far la routta, non savains plü d'el ünguotta!
„Che stratemp per tuotta not! Naiv e bischa, tschel ais ruot!
„Chasa trembla, bos-cha scruoscha, che pisser e che anguoscha!
„Suord cling' il sain da di e nos bap non vain el plü?
„Gliud ais oura al tscherchar; Segner lascha'ls salvs tuornar?
„Sün la schlieusa suot ün pan, arivand quiet e plan,
„mainan quel, chi han chattà, in lavina stenschantà.
„Sul cling' il sain da mort, tschuncha spranza e cufort!
„Be l'infant in sia chüna, ri' e guard' il cler da glüna!“

Quà as sto esser superiur a tuot il greiv della vita per non spander larmas! „Il cordöli“ as referischa ad ün evenimaint in famiglia ed ais la coruna, ch'ün amuraivel cour patern depuona sün la fossa d'ün seis char infant.

Con l'amur concuorra pro Bezzola l'increschentüna. Ans descriva „schi sta bain ma chara chasa“ l'intera greivezza del cumgià con seis: „oter ais il muond pel vaira, co m'avaiv' imaginà, che greivezza ogni saira! Ah gugent tuorness a cha!“, schi intuna seis „retuorn“ la leid' algrezcha del revair, nella quala as maisda pero amo ün guot amar, perche . . . „da tants amats l'ögliada, ah, invan ha el tscherchà.“ „Els repossan sül sunteri, non al pon il man squitschar.“ Tant l'üna co l'otra sun libras traducziuns dà contschaintas chanzuns tudais-chas. („Nun leb' wohl du kleine Gasse“ u „Nur noch eine kleine Strecke“.) L'istess vala da „nel Mai“, inua cha tuot s'allegr' e tuot güvla e tuot ria containt (Drauss' ist alles so prächtig“), e vala dal giuven viandant („Ein Sträusschen am Hute“) e vala da seis „Impringias“. Nel interess della vardà saja convgnü, ch'eir in alchünas dellas otras avant menzionadas chanzuns scopra l'erudit lectur quà e là cuortas episodas, chi tradischan qualche ester original, ma in general sun tuottas sias traducziuns libras, nel dret sen da quaist pled. Il ladin ed Engiadinais va quà sias agnas vias e pensa sco veritabel figl da sia ristretta patria. Sia plü verbala traducziun ais forsa sia „chatscha da leivras“ („O wie schön zum Hörnerklang!“), ed eir quà ais l'ultim vers del tuot different del original e güst perque il plü vardaivel:

„E cur il cuolp va tort, chattains bainbod cufort:

„Dasper la grand marena, al cler aual,

„pro appetit stupenda svanischa ogni mal.

Sia agna via va darcheu il poet in „Dieu saja ludà.“ L'ais ün veritabel chant da prümavaira! Plü bain co quel „Blümlein du holdes, wie prangst du so schön“, tuna nel coro dad „Abt“ sia combinaziun:

„Libra ais l'uonda, sdsadà ais il god, o che plaschair! bainbod
„cuvra nos Segner con ögl riantà da colur verda la val ed il prä.

„Dieu saja ludà, spranza ais quà!“

„Flur della gripa, auricla sü là, orna il spelm e dà
„con sa ridenta pompusa colur eir a nos cour il dalet dell' amur!

„Dieu saja ludà ch'ün ais amà!“

„L'ala allerta d'utschella fingià svoula da quà, da là,
„porta containta dad esters pajais duns e salüds a nus Engiadinais!

„Dieu saja ludà, vita ais quà!“

Il medem motiv tratta eir „Prümavaira in Engiadina,“ tgnüda fin pro l'ultim vers plüttost in tun realistic. L'ultim vers tuorna pro'l privà contschaint tun:

„Allegria e leidezza od e vez' ün dapertuot, l'ögl splendor' in
contentezza,

„giod il verd in pra e god, e dal firmamaint grand accord as saint':

„Gloria ed onur al creatur ed alla terra spranz' ed amur!“

Amo üna vouta discuorra l'Engiadinais e Zernez nel „leger viandant“ sia solita simpatica lingua. Da cour al vegnan ils vers:

„Süsom Maloja gio am tschaint al ur del vegl büglet;

„guard inavo con ögl containt sün pizza e vadret;

„Baderl cul lai e cul aual, infants da meis pajais natal.

„E vers il firmamaint eu gür ma val da non smanchar.

„Cul Segner vögl containt partir, cul Segner vögl tuornar!

„E cur ün di a meis retuorn, rivand süsom „Givè,“

„Vez l'alp da Grimmels, vez il Fuorn, quà svoula meis chapè.

„Salüd meis munts, salüd ma val, salüd meis bun pajais natal.

„Perque ma chara lascha pür las larmas, non cridar. Cul Segner

„vögl cuntaint partir, cul Segner vögl tuornar! —

Nella „not da Silvester“ sun sentimaints religios; nel „Chalanda Mars“ sun simpatia e paschiun per üna veglia e privada üsanza, chi accordan sia rima e l'elevan sü nel regn d'ideal e poesia. —

Del tuot relevains, cha sia rima ais natürala e buna, seis metro liger e sia dicziun simpla e sainza raffinamaint e subtilitats. Sainza tuottas antiquadas, insolitas fuormas, ais sia lingua libra da germanismos; e la chosa principala: l'ais d'esser inclet.

Il caracter da sia poesia ais il lyric con la tendenza via sül religiun. Quà incontrains a vivs affects, a profuonds sentimaints, ad ün cult della vart estetica del bel e del ideal. E la religiun non ais a Bezzola be buna avuonda per far poesias, dimperse ün bsögn profuondamaing resentì. L'ans ais dobel char per ot ch'el stimaiva il sanct. E'ns para amo da vaira as festinar quaiست veritabel caracter domengia per domengia alla testa da seis compatriots vers il sanctuari.

Scha eschans agià per sias poesias fich recognuoschaints a nos autur, schi l'aquintains sco special merit, ch'el ha culà il spiert da nos pajais in veglias, bellas melodias. Per tipic ch'el ais in rapport, laschaints seguir quà il sonet, col qual il poet dedica il prüm fascicul da sias chanzuns als „chantunzs ladins:“

„Mastral Andrea vos chantunz	„Scha chant, plaschair, ed
„Ün bass profuond, ma na perfet,	armonia
„Ün pitschen sabi e poet,	„Quaist cudaschet fa augmentar,
„As sporscha hoz ün per	
chanzuns.	„Scha dals chantuns la compagnia
„El ha, fand sias poesias,	„Con cour containt ed allegria
„Sco bun e vegl Engiadinais,	„Il pitschen dun voul acceptar,
„Culà il spiert da nos pajais	„Ais rich pajada sa fadia.“
„In estras, bellas melodias.	

Ans resta quà be amo d'aggiundscher il giavüsch, cha sias chanzuns ladinias vegnan, usche lönch cha tschantschaints romantsch in nossa Engiadina chantadas allas rivas da Spöl ed En. A nus, als figls da nossa bella val, stà da las introdür in nossas chasas e famiglias, da las cultivar in nossas scoulas e nella vita. „La chanzun ladina in bocca ladina“: quaista divisa ans algorda vi ad ün tribut, cha debitaivs als spierts da noss poets ladins in general ed a nos mastral Andrea Bezzola in special.

A conclusiun da quaist chapitel saja amo remarcà, cha Bezzola s'ha riscà eir vi al drama. El ha tradüt il guitader da Körner e duos pezzas umoristicas statts giovadas amenduos a Zernez. Que sun „ils basdrins“ e'l „landamma Giarvasch da Furom.“ Adonte da blera fadia e premura non ans ais gratià da schiffir ne'l guitader, ne'l landamma Giarvasch, ma füssans zuond grats al lectur, ch'ins podess procurar quellas per las „Annalas“ del an ventur. Ellas füssan, a conclüder dal applaus ch'ellas ün di accogliettan, sgür duos otras degnas perlas nell' affabla coruna da nossa literatura romantscha. —

IV. Üna fossa incorunada.

Avains agià atschegnà nella resoluziun da Bezzola, d'assumer l'elecziun da güdisch federal, il plü fatal pass da sia vita. Col number da güdischs eira creschüda eir la lavur e con las rela-ziuns s'avaivan complichadas las causas. E Bezzola ha gnü pro tuot amo il „malheur“ da survgnir pro seis introit attribuits güst trais fich complichats recuors. Il recuors Scaziga p. ex. l'obliet da's lavurar aint in tuots affars e trics bancaris e que a man da centners d'actas. Fat ais, cha'l trapassà, chi eira ün lavurader per excellenza, ha gnü ün mais e mez da valenta, intensiva lavur vi al stüdi dellas relativas actas. Ed appaina superà quaist difficil incaric, il sforzaiva il recuors d'üna società da cement a Neuchâtel a s'approfuondir in complicaziuns e makinaziuns da tuot oter gener. Ed amo plü complichada co quaistas duos causas eira üna terza medemmamaing our dal principi da sia nouva operusità, chi concernaiva concessiuns della lingia orientala-settentrionala (Nord-ostbahn) da nossa rait ferroviaria svizzera. In mez sia lavur ais el stat visità d'ün malprüvà giast, d'üna disgrazchada influenza, la quala el in seis zeli ed in sia diligenza non ha toccantamaing chürà.

Que sun natüral be alchünas füğitivas ögliadas nel nouv laboratori e non ais neir l'incombensa d'üna cuorta biografia d'intrar in ulteriurs detagls. Ma quaistas pacas remarclas bastan agià per ans indüer alla conclusiun, cha usche as stovaiva Bezzola consümar sün seis nouv post. Las surpraisas del nouv, la brama da superar eir las plü grandas difficultats, il nöbel giavüsche e desideri da conseguir in tuottas demandas üna sentenza salomonica e tants oters desideris, chi tremblaivan tras seis nöbel cour, mettaivan quel plü e plü in schmagna ed agitaziun. Agià tradivan seis ögls e sia fisionomia ils trats d'ün sofferent. Bezzola avaiva perque tut vacanzas sün spranza, cha sia val, seis bun dottur, al levest mal e dolur. O spranza, tü privada figlia del tschel, chi'ns laschast vaira eir amo nel s-chür da tristezza e contuorbel e malattia e sofferenza las stailas d'ün tschel serain! Con la spranza, con quaista privada compagna giò dal ot, ais el gnü in sias montagnas. Ma ah! scha las actas al seguitaivan, — bod avessans dit al perseguitaivan — sco tantas sombras sombrivas, al tuorbar l'idil da sia vallada e da seis char, amà comün. Nus eschan stats sveschaints, cur cha duos homens portaivan üna granda, greiva chaista in chasa sia. „Que sun actas d'ün process,“ ans dschaiva el stanguel ed

abbattü, „e lur stüdi sun mias ferias.“ — Ed allura as confortaiva el darcheu: „amo trais ans e mia perioda d'offizi ais a fin, ed eu vegn am stabilir per del bun in meis Zernez e fatsch amo üna vouta il landamma, sch'eu mai avess da giodair la confidenza da meis concircuitals, fatsch amo üna vouta il president da comün e finisch sco ch'eu ha comanzà!“ Che bels propösts! E'l landamma füss sgür eir stat acceptabel e'l capo da comün eir. Ma l'uman ordaina e Dieu maina!

Impe da's remetter, recascaiva il pazient adüna darcheu, da möd cha l'utuon del an 1896 as vezzet la famiglia sforzada da collocar il sofferent nel institut Monacow a Turigo, acciò ch'el avess quà üna chüra a regola d'arte medica, sco ch'ingüna chasa privata non la po procurar. Ma co persvader l'attachà genitur a quaist pass? L'incombensa non eira brich üna leiva, volaiva pür il Zernez posar be là nel pitschen, verd sunteri da sia patria. E'l presentimaint il surcrodaiva ogni tant, cha que podess ir con el plü spert vers saira da que ch'el crajaiva e s'inaspettaiva. Nan da Seewis al schurschuraiva il poet quel seis pled nell' uraglia:

„Il cour ferm contuorblà e da dolor battü,

„el chatta pasch be là, 'nu' ch'el non batta plü.“

Divers amiaivels razs da solai splendorivan eir in quaista epoca da combattimaint e contuorbel. Co podaiva que eir esser oter pro quel, chi avaiva manifestà tanta amur e bainvoglientscha in vita sia! Ma eu quint pro'ls plü bels momaints da quaists dis la visita d'ün adversari. Cur ch'inguotta non podaiva persvader Bezzola dad ir a Turigo, gnit la famiglia sün l'impissamaint, da giavüschar sigr. cussgl. da stadi J. U. Könz, da'l convendscher. E'l Nestor, chi s'avaiva sbrigà amo da plüssas similas incumbensas, assumet l'incaric. Id eira ün bel davo mezdi, sco cha be l'utuon ans favorischa, cha'ls duos rivals spassegiaivan giò vers la punt d'En. Els, chi s'avaivan sco representants d'opposts princips politics tant combattüts in periodics e radunanzas ed inua cha'l cas ils reuniva, — hoz tscherchaivan els da s'incler e da s'unir sün üna resoluziun, chi avess gnü da significhar per il sofferent reconvalescenza e guarischun. Il mandatarì avaiva vint ed ün bel tschel sainza nùvlas riaiva sur aint, sco sch'el voless cols ultims razs da seis tramuntant solai benedir amo spert ils frars reconciliats.

Bezzola ais pacs dis davo parti per Turigo. Amo üna ögliada oura sün sia bella contrada e via sül glüschir da Spöl ed En, amo ün' ideala survista dels bels, vasts gods da seis comün, amo üna

cuorta admiraziun del vegl Linard ed „adieu ma val, mia Engiadina“! Pensativ e profund ais stat il pazient fin süsom Flüela. Al conspet dels duos lais alpins pero, ch’el avaiva a seis temp usche bain dechantà, e suot l’influenza da lur „refless da dobla sort, da vita il dalet, e’l seri della mort“, rovaiva e supplichaiva el ils seis, da’l laschar tuornar, da’l laschar morir in sia chasa. Ma a Turigo eira tuot postà e non restaiva oter co ün trist: „inavant“!

Displaschaivelmaing non podaiva pero neir arte medica restabilir il disturbà organismo. Il prüm meglioramaint eira solum ün apparent. Cur cha’ls seis eiran gnüts a l’augurar ün bun nouv an, crajaiva el da resentir co cha sias forzas giaivan as diminuind, e maniaiva, cha ad el sajan probabel be pacs dis plü concess. Ed in fat! La sanda not (il buman eira crodà sül venderdi dell’ eivna avant), al di 9 Schner 1897, fütan clamats ils seis per depescha al let d’ün moribunt. Davo s’avair güstà e reconcilià con üna possanza superiura, chi l’eira statta guida e bastun tras sia intera vita, desideraiva el da’s congedar dals seis. E seis cumgià eira il cumgià del bun, chi laschaiva in tuot uorden inavo seis affars, sco cha vardà e sincerità l’eiran statta adüna princip. Tschert avess el podü allontanar a seis infants amo qualche peidra da lur via plü facil da que ch’els las podaivan rodar sves davent, ma in fine podaiva güst la vendschur da multifarias difficultats esser lur plü granda fortuna. Con simils sentimaints ha el tut dals seis cumgià. I significhess tant co profanar il sanct a volair citar quà eir be alchunas commoventas admoniziuns d’ün amuraivel cour, chi han survgni la sancziun d’ün grand, solen momaint. In fine ha el abbratschà amo scodün dels seis, guardand cler inavo e quiet inavant. El eira quà il ferm, chi confortaiva quels, chi scuffuondaivan in profunda dolor.

La domengia del 10 Schner, intant chi sunaiva predgia, ha el spartind amo domandà: „Udi’s il sain da mort?“ Sgür ch’els l’han udi e non l’han invlidà. Ed amo bler main invlideran els quel, l’orma del qual ais ascendüda sün la privada uonda da seis solen cling. Il conscienzius güdisch, il liberal e consequent politiker, il valent patriot, il poet ed ideal bap da famiglia: ch’el reposa in pasch! Vi a sia vita ais it a s’accomplir ün pendent da noss melpersalms, quella sia oraziun da daman e saira:

„Bap in tschel, scha mê superbia
„am stuornischa il tschervè,
„grandaschi’ e vanagloria
„in meis cour pigliessan pè:

„O schi stenscha quellas tridas,
„quellas snöblas paschiuns
„con flagels e con pastridas
„con spinatsch e scorpiuns,
„cha modest e sainza vant
„saj' e resta teis infant!
„Bap in tschel, scha disfortüna,
„cuolpa estra, agen tort,
„rumpan forz' e buna glüna,
„schunchan spranza e cuffort:
„o, schi da'm quell' energia,
„chi non ced' avant la fin,
„chi non guincha dalla via
„ed arriv' a seis destin;
„quell' ardur da combattant,
„chi dà forza da gigant!
„Bap in tschel, sch'ün di arriva
„l'ultim' ura da ma sort:
„fa ch'eu con curaschi driva
„mia bratscha alla mort.
„Chi'n dolur e malattia
„Eu mantegna equitad,
„in anguosch' e ravaschia
„Eu non perda dignitad,
„E ch'eu lascha sün meis nom
„La memoria dad ün hom!“

Al Marcurdi, di 13 Schner, fütan sias spoglias transportadas nella chapitala grischuna ad ün splendid interramaint. Ün grand accompagnamaint da passa milli persunas seguiva la bela. Tranter quel il president federal Deucher, ils cussgliers Müller e Frei, il president del güdisch federal Soldan e'ls commembers Bachmann, Broye e Rott (ils plü vegls collegas averan bain tmü il lung viadi), deputaziuns da regenzas e tribunals dels chantuns Zürich, Berna, Glaruna, Schaffhausen, Appenzell, St. Galla, Argovia, Waadt, Freiburg e. u. i. S'inclegia, cha deputaziuns grischunas non mancaivan ingünas, neir noss scolars chantunals, ils blaus representants da nossa giuventüna. Al municipi faiva il president guvernativ d'allura, sigr. Peterelli, las onuors. Avant la „Staila“ pigliaivan giò ils figs del trapassà il led. Allora as mettet pro'ls clings d'üna marcha funebra il corteggi in movimaint. Da dret e da snester

fuormaiva in spessas filas fin al sunteri il pövel „spalier“: ingün sainza avair snüdà seis cho; e tuots ögls ans dschaivan, chi non saja il buonder o la curiosità, chi'ls avaiva clamats, ma resentidà viva part.

Alla fossa discuorrit il prüm sigr. minister Ragaz, glorifichand il trapassà sco bun confederà, sco brav Grischun, sco fidel marid e bap e'l postand per muostra da nossa giuventüna.

„Nus pensain sco Svizzers al bun confederà ed impostüt „sco Grischuns al brav Grischun. A nos chantun apper- „tgnai van sias meldras forzas, sch'el faiva eir ans alla lunga „part als cussagls ed allas superiuritats federalas. Cur cha'l „Grischun nomna nel avvegnir ils homens, süls quals sia pa- „tria ais superbia, nomnerà el eir güdisch federal Bezzola. Ün „hom da stadi eira el, dal qual posteriuras generaziuns s'al- „gorderan con gratitudine e veneraziun. Ma el s'allegraiva „eir dall' amur da seis pövel ouravaunt sco l'hom da quel, „con ün cour chi resentiva per el. Our dals mellers elemaints „da quaista tuot agna naziun as componiva seis indol. Pro „el s'univa ün idealismo be fö e slantsch alla cognuschtscha „d'umans e relaziuns, — ün ot sviluprà sen politic ad ün' „orma seraina e susceptibla pella seriusità della vita, — „spiert, umur ed adestria ad infantila tenerezza del anim, — „forza ed impuls ad üna fidela lavur eir in pitschens impegn. „Eloquent, prompt e cler reconciliaiva el con sia cordialità ed „amiaivlezza ed ouravant con sias püras intenziuns l'adversari. „Usche eira el ün hom nel inter sen da quaist pled, ed ün „dret Grischun. Perque eira el portà dall' amur da seis amis „e da seis pövel sco leger stüdent, sco giuven landamma, sco „politiker, sco poet da bellas chanzuns nel sonor idiom da sia „lingua materna. Sia popularità non eira il früt da trics de- „magogics, dimperse la natürala mercede d'ün' affabilità, ami- „aivlezza e buntà, chi fluivan da seis pür character. Usche ais „el a nossa giuventüna ün exaimpel da s-chet idealismo e „dret patriotismo, üna persuna, ün character, vi al qual ün pövel „s'allegra e s'edificha.“

In plü skizzet l'oratur la perdita dels amis vi al ami, della famiglia vi al exemplaric marid e bap e frar

„Nus tuots complanschain sia prematura mort, ma l'ais „tantüna üna bella mort! L'ais üna mort pella patria, nel „servezzan della quala sias meldras forzas s'han consumadas.

„E che mort ais plü bella, co la mort per la patria? Plü bel „amo co morir sül champ da battaglia, ais da transir sül „champ da fidela e leida lavur; plü bella co la sanguinusa „laurea ais la coruna civica. Ed el non ans resterà in me- „moria sco l'ammalà e sofferent, ma sco'l frisch e valent com- „battant per dret e radschun. Üna fortunada ais statta sia „vita; que cha'l cour uman il plü desidera, ha el possedü in „ota masüra: — sandà da corp ed orma, ün' agreabla po- „siziun, tuot occasiun da sviluppar sias abiltats, richa dota da „spiert ed anim, üna brillanta carriera, bler success nella lavur, „fortüna in famiglia, amur d'umans e sco coruna d'üna bella „vita üna bella mort.“ Seis prematur depart culmescha sia „vita con la plü ota dignità, chi dà: col nimbo del led.

„Schi reposa uossa in terra grischuna, cha tü hast „tant amà. E scha orcans boffan sur oura tia tomba, schi vö- „glian els at quintar dallas vals e dalla pizza da tia patria e „dalla turbulenta istoria da teis pövel. E tiran vents da prü- „mavaira in leid schurschuri tras munts e vals, lura at vöglian „els favlar da bellas pas-chüras e da chanzuns e dal prosperar „d'ouvras paschaivlas, cha tü hast güdà a crear. Tü posast „al conspet da montagnas, chi't claman incunter lur: „dorma „bain in nossa chüra, tü ans est stat ün bun, ün fidel figl!“

Il president del güdich federal Soldan clamet davo in eleganta fuorma ün ultim adieu al collega, relevand in möd concis e pregnant la viva part, cha Bezzola ha tut vi al proget d'ün dret criminal per l'intera Svizzera.

Il president della regenza tschantet in nom del chantun, il president da Coira in nom della città üna coruna sün la fossa.

Ed uossa as squitschet ün tröppet da vairs montagnards nel ring, glièud da Zernez, gnüda per part a pè sur las montagnas a demuossar a lur ot stimà convschin l'ultim' onur. Lur viadi non valaiva al politiker e güdisch federal, ma al convschin, chi avaiva fat tant per seis lö patria, al poet, chi'ls avaiva relaschà tantas bellas chanzuns ladinias. Üna tala chanzun chantan els alla fossa. L'ais ün „inno engiadinais“. „Co commovent eira quaist chant“, scriva cussglier naz. Curti nel „Tageblatt“ del chantun Schaffhausen, „co pürs e sonors quaists tenors, chi's rechattaivan be davant mai, „co lamma lur pronunzia! E cur cha'l minister del lö, sigr. Guidon, „s'avvicinaiva alla fossa a relevar in ladin la popularità, gentilezza,

„beneficenza e generosità del trapassà, quà tremblaivan e scuffuondaivan quaists homens ed insolitas larmas cuorrivan.“ Usche sigr. Curti!

Amo ün „O mein Vaterland“, portà avant dal coro viril da Coira, chi avaiva eir introdüt con üna pompusa chanzun la solennisaziun, e l'accompagnamaint funeber as sparpagliet.

Morir usche e gnir usche sepulli, ais tantüna bel! Il tramontant solai laschaiva amo s'inflammar in splendur celesta las sommitats da Calanda e Rhäticon e quigiò tranter cipressas transfuormaiva e glorifichaiva l'amur d'ün pövel inter la melanconia d'üna *fossa incorunada*.

Plü tard sun stattas las spoglias del grand Zernezer translocadas nel sunteri da seis lö natal. In arcognoschentscha da seis grands merits per sia ristretta patria ha miss la radunanza comünala per sia fossa üna piazza privilegiada be davant üsch baselgia a disposiziun. Là füt Bezzola sepulli ed üna platta nel mür disch al viandant ester, cha là posa il grand nel sain da sias montagnas, dal respet e dalla stima, dalla superbia e dall' amur da seis convschins e compatriots bain custodi e vigilà. Ed a nus ans scutta l'anguel, chi vaglia sur la fossa, ogni vouta quel seis pled nell' uraglia:

„Scha eir la vit' al passa
„dalöntschi da seis pajais,
„sentir voul nella fossa
„almain l'Engiadinais
„il tun della lavina,
„del Oen il movimaint,
„que ch'el già in sa chüna
„sentit riand containt.
„Posar voul el be là,
„nel pitschen verd sunteri
„da sia patria!“

